

se ne možemo jednostavno vratiti na *šč*. Problem je složen i ne možemo ga riješiti u usputnim osvrtima. Zato mislim da ovdje više i ne treba nastaviti tu raspravu.

2. Pisanje *neću* i *ne ću* ne da se riješiti znanstvenim postupkom jer su za jedno i drugo razlozi podjednaki. Ostaje, kako predlaže i g. Klabučar, dogovor. Zasad nemamo tijela za dogovor. Pokušaj obnove Vijeća za hrvatski jezik pri Saboru RH naišao je na znatne administrativne teškoće, a kako je u postupku zakon o osnivanju nekoga zavoda za hrvatski jezik, ostavimo to dok se ne donese zakon i osnuje zavod.

3. O tzv. logičnom i gramatičkom pisanju zarezima mislim da više nema smisla trošiti riječi. Pretežna se većina i jezikoslovaca i pisaca slaže da ostane sadašnja interpunkcija po strukturalnome, sintaktičkome načelu pa energiju radije utrošimo da njome ovladamo nego da o njoj raspravljamo.

4. I rastavljanje na kraju retka nije više aktualan problem. Ne možemo prihvatiti besmisleno mehaničko rastavljanje, kako to rade računala bez hrvatske napudbine u tome području, ali vraćati se na pravila po slogovima ne bi imalo smisla jer i onako rastavljenju riječ treba pročitati kao cjelinu. A onome tko želi rastavljati po slogovima, ni sadašnja pravila to ne priječe, a u posebno biranim tekstovima preporučuje se upravo takvo rastavljanje (paragraf 338).

Stjepan Babić

SAGA O HRVATSKOME

Vladimir Loknar, *Rekli su o hrvatskom jeziku*, Medicinska naklada, Zagreb 1995, str. 200

Loknarov izbor misli, pogleda, anegdota i pjesama o hrvatskome jeziku, prikupljan i bilježen, kako sam autor u predgovoru navodi, tridesetak godina, jedna je od mogućih hrvatskojezičnih sinteza i kao takva dobrodošla i vrijedna naše pozornosti. Ta je knjiga na crti dviju Babićevih knjiga, *Hrvatski jezik u političkom vrtlogu* i *Tisućljetni jezik naš hrvatski*, te se s njima na stanovit način preklapa. To joj ne umanjuje vrijednost i aktualnost jer je izborom i rasporedom građe naknula nešto drugo. Naime ta knjiga ne želi biti samo podsjetnik na vremena kada se o jeziku hrvatskome zborilo prigušeno i poluglasno, kada se lisičilo da se Vlasi ne dosjete, kada se u naglabanjima o varijantama i jeziku dijasistemu pokušalo sačuvati samosvojno hrvatsko jezično tkivo, kada se naš hrvatski umatao u celofanske ovitke da ga ne bi prepoznali, da ga ne bi razvukli na sve četiri strane. Ona želi ponovno, u ozračju slobode, aktualizirati neka teoretska i praktična pitanja na koja su hrvatski jezikoslovci ostali dužni odgovore vlastitomu narodu.

Autor je prikupljenu građu svrstao u 24 tematska poglavlja u rasponu od ranih spomena narodnoga naziva hrvatskoga jezika u srednjem vijeku, preko pregleda naziva jezika, pitanja varijanata, norme i standarda, nazivlja, jezičnoga čistunstva, zastarjelica, pravopisa, Bečkoga i Novosadskoga dogovora, Deklaracije, jezika i politike, lekture i lektora — da spomenemo samo neke. U okviru poglavlja građa je uglavnom raspoređena kronološki, a neki su navodi s razlogom doneseni u

dvama poglavljima (npr. Odseka za južnoslovenske jezika i opštu lingvistiku..., str. 30, 38, Jovana Mirića, str. 82. i 164, Milana Ivkošića, str. 139, 144, Krešimira Fijačka, str. 101, 164).

Iako zvanjem liječnik, Vladimir Loknar svoju građu nije bilježio u dokolici. On je uronjen u jezik višestruko. To se vidi ne samo iz njegova životopisa (dugogodišnji urednik i lektor u Medicinskoj nakladi i korektor časopisa *Jezik*, autor knjiga *Teme iz medicinskog nazivlja*, 1989, i *Latinske medicinske izreke*, 1994) nego i iz ove knjige. Izbor i raspored građe mnogo govore o njezinu skupljaču. Riječ je o čovjeku koji vrlo dobro uočuje probleme hrvatskoga jezika na nekoliko razinama: u odnosu prema ostalim jezicima južnoslavenske zajednice, posebno u odnosu prema srpskome, ali i prema bošnjačkome (bosanskome) i crnogorskome, u odnosu prema izboru standardnoga jezičnoga lika i u vezi s tim pitanjem norme, normiranja, jezične potvrđenosti i ovjerenosti, u odnosu standarda prema narječjima, o nazivu jezika, njegovu opsegu i sadržaju, o zamjeni teza u vezi s hrvatsko-srpskim utjecajima i "krađevinama" jezika, o prožimanju jezika i politike i dr.

Autor je pažljivo birao navode nastojeći u što kraćem predlošku predočiti bit problema o kom se zborilo. Naravno, ušao je i u stanovit rizik koji u sebi nosi svako djelomično citiranje, izvlačenje iz cjeline. Ali ne samo to. Isti su ljudi o istoj stvari u različitim vremenima govorili različito. Pa kada im se biraju navodi, obično se biraju navijački, po vlastitu priređivačevu viđenju, navlačeći vodu na svoj mlin. Takvih primjera u Loknara nisam primijetila. No ako se složimo da izabrani navodi na neki način portretiraju one koji su ih izrekli ili napisali, onda je u ovoj knjizi Božidar Pasarić dob-

ro prošao. Uzme li se u obzir kojom je strašću u nedavnoj prošlosti radio na tome da se iz hrvatskoga Ustava izbaci naziv hrvatski književni jezik, navod kojim je u ovoj knjizi predstavljen daje ga u krivu svjetlu upravo zbog toga što je istrgnut iz cjeline. Naime navodom koji izabire Loknar, Pasarić dokazuje kako su hrvatski jezikoslovci jugoslavensku javnost doveli pred svršen čin uspjevši svoj jezični separatizam zapečatiti i u međunarodnom sustavu UDK izborivši hrvatskomu samostalan položaj. Bez cjeline teksta stječe se sasvim suprotan dojam, kao da Pasarić afirmativno piše o samostalnim južnoslavenskim jezicima u međunarodnom sustavu UDK.

Loknar je svjestan da se u vrijeme komunističke diktature nije smjelo o hrvatskom pisati otvoreno, ali to nije jedino razdoblje u hrvatskoj povijesti u kom je jezična narodnosna sastavnica bila zabranjivana ili prigušivana. To je naime najnovije razdoblje možda vrijedno oštrije prosudbe zbog toga što smo mu sami dionicima ili stoga što izaziva javno proglašenim načelima samobitnosti i samoodređenja, pa u tom okviru i jezičnoga, i onim što se u jugoslavenskoj praksi provodilo. No po krajnjim nakanama jugoslavenski imperijalizam ni po čem se nije razlikovao od talijanskoga u Dalmaciji, austrijskoga ili mađarskoga u sjevernohrvatskim krajevima. I onda kad su stranci tobože skrbbili o hrvatskome jeziku, činili su to zbog vlastitih probitaka i u svoju korist. Pitanje je koliko je i izbor hrvatskoga standarda zaista hrvatski izbor, a koliko nametnuta "naravnost". Kako autor poziva čitatelje na razgovor o knjizi ne samo u predgovoru, nego i u prostoru za bilješke u samoj knjizi, moj je prijedlog da se u drugo izdanje unesu tekstovi koji bi govorili o položaju hrvat-

skoga u dojugoslavenskom razdoblju pa će se vidjeti da su se i onda vodile rovovske i nesmiljene bitke. Ne iscrpljuje se hrvatska jezična povijest samo u odnosu prema srpskome jeziku. Ona je mnogo šira, opsežnija i slojevitija. A to bi se iz jednoga ambiciozno zamišljena pregleda, kao što je taj, trebalo jasnije vidjeti.

U knjizi ima i bizarnih mjesta, vrijednih spomena. Iz nje se može doznati da je najčistiji jezik islandski, dakle jezik bez ijedne tuđice ili međunarodne riječi (str. 79). Zanimljiv je i slučaj hrvatskih studenata srpske narodnosti koji polažu prijamne ispite u Novome Sadu i Beogradu i postižu loše rezultate zbog nerazumijevanja jezika kojim su pisani testovi (str. 40). Dakle, unatoč svim mogućim pokušajima, ponekad i na granici brutalnosti, razlike između hrvatskoga i srpskoga nisu se mogle izbrisati. Čim se odmaknulo od svakodnevnoga govora i ušlo u pojedina znanstvena područja, nametao se problem stručnoga i znanstvenoga nazivlja, koje je najžilavije čuvalo različitost kultura, podneblja i uljudaba iz kojih su izniknula ta dva jezika. Čini se da je upravo ta činjenica posebno razbjesnivala kovače svetosavskoga jugoslavenstva.

Osamdesetih godina ovoga stoljeća Hrvati su, naočigled svjetskoj javnosti, onoj istoj koja je po samostanskim knjižnicama od Dubrovnika do Košljuna, od Zagreba do Vukovara, prekapala po starim rukopisima, pisala svoje disertacije i znanstvene radove, zatečena i samom starišnom i razinom hrvatske pisane riječi — bili na samom rubu zabrane narodnoga imena u jeziku, a da nitko u tome vrlom novom svijetu nije ni prstom maknuo. Ni taj trenutak nije promaknuo Loknaru. Zabilježio ga je u navodu hrvatskoga književnika Slobodana Novaka, autora *Mirisca, zlata i tamjana*, koji je 1988. s ogor-

čenjem primio vijest da je saborska komisija za ustavna pitanja prihvatila amandman kojim se iz hrvatskoga Ustava briše sintagma *hrvatski književni jezik* i umjesto nje uvodi naziv *hrvatski ili srpski*. »Ako tako krene«, piše Slobodan Novak, »jednoga će dana, bojim se, i na to porasti kamate, a u zaglavlju Marulićeve 'Judite' stajat će da je 'u versih hrvacki ili srpski složena'« (str. 153). Ta je mogućnost bila vrlo vjerojatna. Jer ako je Spiridon Brusina mogao objaviti u *Spomeniku SA* (1888, 1892) raspravu pod naslovom *Pice hrvatsko-srpske*, zašto i *Judita* ne bi mogla biti na hrvatskom ili srpskom? Na sreću, ta su vremena za nama i, zahvaljujući Loknaru, skupljena među koricama jedne knjige, pa, kad se želimo podsjetiti na njih, ne moramo listati po novinskim izrescima i časopisima.

Žao mi je što u knjizi nisam našla izreku desetljeća, koju je plasirala sjajna Tanja Torbarina. Sva ona višegodišnja natezanja s nazivom jezika i onim famoznim »ili«, sva ona bizant(in)ska uvijanja i podmetanja, sve ono stogodišnje prepucavanje i pisanje »utuka« na »utuke«, ta je lucidna novinarka, inače "penicilin" za raščlambu hrvatsko-srbijanskih odnosa, dotukla sintagmom *hrvatski ali srpski*. Loknar mi reče da je nije uvrstio stoga što u vrijeme pripravljanja knjige za tisak nije uspio doći do točnoga bibliografskog podatka u kom je broju *Danasa* to bilo objavljeno. Nadam se da će u drugom izdanju njegove knjige zablizati i ta Tanjina krilatica.

Svoje mjesto u takvoj knjizi morao je naći i nesretni pakrački liječnik Ivan Šreter. Taj je čovjek doslovce glavom platio svoj hrvatski. Poznato je da je na pritužbu srbijanskog oficira, kojemu je u osobnim podacima pri pisanju anamneze naveo »umirovljeni časnik JNA«, bio sud-

ski proganjan. Četnici su ga mučki ubili u Domovinske ratu pa je on, u novijoj hrvatskoj povijesti, jedina znana jezična žrtva. Taj bi podatak valjalo predočiti i strancima koji još uvijek s mnogo nerazumijevanja i podsniijeha gledaju na hrvatsko-srpski jezični sukob, a na svojim katedrama uporno dubrovačku književnost predstavljaju dijelom srpske književnosti.

I na kraju ističem posebnu vrijednost koju ta Loknarova knjiga ima. Ona može biti izvrstan vodič hrvatskim jezikoslovcima u stvaranju kalendara jezičnih prioriteta. Još nismo u stanju pravocijeno vrednotiti što ih donosi sloboda i bivanje u vlastitoj državi, pa neki vrlo daju i baš u jeziku zlorabljuju teško stečenu slobodu. Igraajući se ugledom hrvatskih jezikoslovaca, koji su, unatoč preprekama, ipak donijeli hrvatskoj državi sačuvan hrvatski jezik, ti novopečeni hrvatoslovi, koje prepoznajem po gutanju samoglasnika, prave od jezika sprdnju i bacaju preko prozora sve ono što je u hrvatske desetićima s mukom stvarano. Ipak vjerujem da će sa stranica te knjige i njima zazvoniti što nam je zapravo činiti. Hrvatski jezikoslovci imaju priliku da se djelatno pokažu i dokažu. Danas su više nego ikad aktualne Ladanove riječi iz 1970, koje na 54. stranici knjige Loknar navodi: »Hrvatski književni standard ima se tek izgraditi, obnoviti kao svojevrsna koine štokavske podloge oplemenjena čakavskim i kajkavskim izražajnim blagom, kao sinteza naše bogate jezične predaje i suvremenih znanstvenih tekovina. Taj hrvatski moderni jezik čeka svoj rječnik, svoju slovnice i svoj jezični savjetnik, kako bi se učvrstio u školstvu, upravi, svakodnevnom saobraćaju, novinstvu i književnosti.«

Nataša Bašić

UZ BIBLIOGRAFIJU JEZIKA XXI.—XL. GODIŠTA

Izašla je Bibliografija *Jezika* XXI.—XL. godišta kao nastavak već prije izašle Bibliografije *Jezika* I.—XX. godišta, Zagreb, 1974. Kako su ovu drugu primili svi pretplatnici ovoga godišta *Jezika*, ne bi trebalo posebno govoriti o njoj, ali je dobro da kao urednik kažem nekoliko riječi objašnjenja i dopuna.

Prvo, iako je na Bibliografiji i moje ime, moram reći da je to zamislila i ostvarila Nataša Bašić. Kad mi je na telefon pročitala predgovor, rekao sam joj da sve potpiše sama, ali je ona iz samozatajnosti stavila i moje ime. Ne odričem se time odgovornosti, nego zasluga.

Bibliografija XX.—XL. godišta daje veoma zanimljive podatke, pokazuje da se u tih dvadeset godišta pojavilo 189 autora. U oskudici hrvatskih jezikoslovaca i autora za tako specifičan časopis kao što je *Jezik*, ipak je to ipak povelik broj. Istina, ravno polovica pojavila se samo jedanput, ali i 94 suradnika s većim brojem članaka u našim je prilikama mnogo. Posebno se među njima ističu imena V. Anića, S. Babića, Z. Babić, D. Brozovića, B. Finke, R. Kalmete, R. Katičića, V. Loknara, M. Lončarića, M. Mamića, J. Melvinger, M. Mihaljević, M. Mogaša, J. Molovića, I. Pelza, I. Pranjkovića, V. Putanca, M. Samardžije, I. Sovića, I. Škarića, A. Šojata, S. Težaka i Z. Vinca jer im u nabranju članaka podaci zauzimaju više od jednoga retka. Istina, to ne mora značiti i opsežnost suradnje, bolji bi pokazatelj bio broj stranica, ali ipak to označuje njihovu veću suradnju.

Dopunsko objašnjenje potrebno je podacima o urednicima. Na 3. omotnoj strani piše da je od XXI. do XXIII. godi-